

Nr 209.

Av herr **Lindman m. fl.**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utbredning och förslag i syfte att underlätta upplåtande till odling och bebyggande av s. k. ströängar i Norrland m. m.

Då undertecknade härnedan göra framställning därom, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning om upplåtelse av mark till uppodling och bebyggande i Norrland, vilja vi härmed tillåta oss att, för frågans rätta bedömande, lämna en kortfattad historik över den för närvarande gällande ordningen för sådan upplåtelse. Vi erinra då, att markupplåtelse i de norrländska länen enligt för närvarande faktiskt gällande författningar kan äga rum på tre olika sätt: genom nybyggesupplåtelser samt upplåtelser av dels skogs- eller kronotorp och dels odlingslägenheter, nämligen:

I. Nybyggesupplåtelser från kronans marker.

Redan tidigt var nybyggesväsendet föremål för lagstiftning i syfte att främja landets odling. Menige man uppmanades att upptaga nya hemman å »kronans allmänningar, stora skogar och öde marker» (1542 års kungl. plakat, 1603 års lappfogdeinstruktion m. fl. förordningar), därvid vissa förmåner och rättigheter tillförsäkrades dem, som ville därstädes bosätta sig. *Redogörelse ang. nu gällande ordning för upplåtelse av jord i Norrland.*

Enligt skogsordningen den 10 december 1793 fingo Konungens befallningshavande i de norrländska länen till åliggande att befordra nybyggesanläggningar; och i den skogsordning, som därefter utkom den 1 augusti 1805, föreskrevs, att sedan de hemman och byar, som stötte intill de stora skogarna och icke hade avviträd mark, fått sig så stort område tillagt, som enligt gällande författningar kunde dem tillkomma,

Bihang till Riksdagens protokoll 1914. 4 saml. 24 häft. (Nr 209). 1

skulle Konungens befallningshavande låta avmäta, beskriva och kartlägga de övriga, kronan tillhöriga markerna, samt i mån av de tillfällen till nyttig odling, som inom desamma föreläge, föreslå vilka nybyggen, vardera med ett område av omkring $\frac{1}{8}$ mantal ägovidd, skulle kunna bringas till stånd.

För att främja Norrlands uppodling och bebyggande hava nybyggarna tid efter annan tillförsäkrats en del förmåner.

Genom kungl. reglemente den 24 november 1749 meddelades nybyggarna i Lappland bekräftelse på åtskilliga genom äldre författningar dem beviljade friheter: såsom från utgörande av skatt och ränta till kronan under 15 år samt därpå att nybyggarna efter deras utgång icke skulle »läggas för högre skatt än själva lapparna», på rättigheten till fiske och jakt, på frihet från knekteutskrivning i alla tider och från erläggande av mantalspenningar m. m. Förutom skattefrihet under vissa år hava nybyggarna inom det övriga Norrland jämväl fått komma i åtnjutande av odlingsunderstöd i spannmål och pengar. Bland andra fördelar, som även kommit nybyggarna i lappmarken tillgodo, må nämnas rätt att efter fullbordade odlingskyldigheter utan särskild skattelösen få ny bygge omfört till skatte. För Jämtlands län utgjorde frihetsåren 15 å 20 enligt 1820 års avvitringsstadga och för övriga norrländska län med undantag av lappmarken 25 å 50 år enligt 1824 års avvitringsstadga, allt efter det större eller mindre arbete, som för uppodlingen erfordras, och med villkor att halva räntan skulle erläggas, sedan $\frac{3}{4}$ av frihetsåren gått till ända.

Vid den allmänna avvitring, som efter utfärdande av sagda avvitringsstadgar övergick de norrländska länen, därvid för odling tjänliga lägenheter uppsöktes och med omgivande skogsmark anslogos till nya hemman, vann ock nybyggesväsendet vidsträckt tillämpning till år 1860, då nybyggesväsendet åter begränsades, sedan uppmärksamhet blivit fäst därpå, att betydande områden av kronomarkerna under förevändning av nybyggesanläggning kommit under disposition av enskilda, vilka i stället för att ägna sig åt odlingsföretag riktade sina huvudsakliga strävanden på ett med största möjliga vinst bedrivet skogshygge, utan att akta på vare sig skogens framtida bestånd eller landets varaktiga uppodling.

I skrivelse den 25 maj 1860 bestämdes nämligen, att undersökning skulle verkställas å de avvitrade överloppsmarkerna för att utröna det sätt, på vilket de borde disponeras, i sammanhang varmed ytterligare anläggningar av nybyggen förbjödos, intill dess den anbefallda undersökningen försiggått.

Förbudet utsträcktes även till de oavvittrade kronomarkerna genom förordningen om kronoparkers bildande av den 21 december 1865. Denna utsträckning av förbudet upphävdes visserligen genom kungl. kungörelsen den 29 juni 1866, men påbjöds åter tillsvidare genom kungl. brevet den 13 december 1867 för de delar av Väster- och Norrbottens läns lappmarker, som komme att falla ovanför den provisionella gränslinjen mellan lappmarkens kulturland och fjällbygd (den s. k. odlingsgränsen) samt genom kungl. kungörelsen den 19 december 1872 för den återstående delen av dessa lappmarker.

Enligt nu gällande avvittringsstadga för Väster- och Norrbottens läns lappmarker den 30 maj 1873 *kunna nybyggessanläggningar med iakttagande av vissa föreskrivna villkor, därinom äga rum endast i sammanhang med den allmänna avvittringen och efter dennas fullbordande på odisponerad mark inom de till odling tjänliga delarna av landet.*

I § 2 av 1873 års avvittringsstadga föreskrevs, att i fråga om befrielse från skatt och ränta under vissa år m. m. skulle gälla vad särskilt vore eller bleve stadgat. 1749 års reglemente i avseende å frihetsårens antal gäller ännu för lappmarken.

Enligt 1873 års avvittringsstadga bestämdes vidare bland annat, att hemman och nybyggen skulle, så vitt tillgång funnes, erhålla skog ej blott till husbehov utan ock till avsalu, dock med den i § 1 av kungl. förordningen den 29 juni 1866 gjorda inskränkningen, i dispositionsrätten till skogen (husbehov fritt, men eljest utsyningstvång).

Det skogsanslag, som vid avvittring skulle tilldelas hemman eller nybygge, bestämdes efter beräkning 5,000—20,000 kvadratrev (441—1,763 hektar) för helt mantal och i förhållande därefter till större eller mindre hemmantal. Enligt till Norrlands-kommittén lämnade upplysningar hade skogsanslaget i medeltal kommit att utgöra 1,500—1,600 hektar för helt mantal, oberäknat impediment, eller vida mer än medeltalet, 1,102 hektar. Sedan Norrlands-kommittén den 16 november 1901 avgivit en framställning angående förändrade grunder för avvittringen i lappmarkerna, i vilken framställning även framhölls, att de stora skogsanslagen till hemman och nybyggen i lappmarken hade, trots det utsyningstvång varmed deras tillgodonjutande varit förenat, gjort dessa hemman och nybyggen synnerligen begärliga för trävarurörelsen, och att överflyttning av jord från den jordbrukande befolkningen till idkare av nämnda rörelse i oroväckande grad ägt rum och alltjämt syntes vara att befara, avgavs till 1905 års riksdag kungl. propositionen nr 88, däri hemställdes, bland annat, att vid avvittringen inom de områden av Västerbottens och Norrbottens läns

lappmarker, beträffande vilka avvitringsutslag ännu icke meddelats, dels att för nybyggen, som hädanefter upplåtes å odisponerade överloppsmarker nedom odlingsgränsen, skogsanslaget skulle bestämmas till 1,200 hektar för helt mantal,

dels ock att av skogsanslaget skulle omedelbart tilldelas de särskilda hemmanen eller nybyggena endast vad som efter noggrann, av avvitringslantmätaren med biträde av skogstjänsteman för varje särskilt fall förrättad undersökning ansåges erforderligt för nödigt husbehov, med hänsyn jämväl till förefintliga odlingslägenheter, men att återstoden av skogsanslagen skulle avsättas till allmänning, att för delägarnas gemensamma nytta förvaltas i enlighet med grunder, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

Sedan sagda proposition av Riksdagen bifallits utfärdade Kungl. Maj:t kungörelse den 20 april 1906 enligt ovanstående (kungl. kungörelse nr 36 1906).

De allmänna villkoren för nybyggens upptagande voro:

Nybyggen å kronomarker i de norra provinserna få upptagas under villkor

1) visst utmål skall provisionellt tilläggas nybygget, varefter vid skeende avvitrning ägovidden på karta avfattas och på marken utstakas

2) Nybyggets storlek skall vara högst ettm antal och minst $\frac{1}{8}$ mantal utom överblivna mindre ägorymder, vilka såsom kronotorp kunna till odling upplåtas, varvid mantalet genom beräkning av till åker och äng dugliga lägenheter i enlighet med varje ords skattläggningsmetod bestämmas samt behöflig betesmark och skog därefter anslås.

3) Viss tid skall föreskrivas, inom vilken nybygget bör företagas och fullföljas.

4) Ränta och kronotionde åsättas provisoriskt av lantmätare, då nybygget skall ingå i skatt, och bestämmas närmare, då avvitrningen övergår orten.

5) Frihetsår njutes från utskylder så till kronan som prästerskapet och kommunen. Deras antal lämpas efter det mer eller mindre arbete, som till odlingen fordras, och räknas från det årets slut, varunder avvitrningen vunnit laga kraft eller nybygget blivit på marken utstakat. Sedan $\frac{3}{4}$ av frihetsåren tilländagått, skall halva räntan och kronotionden under de återstående frihetsåren utgöras.

6) Byggnads- och odlingsskyldigheterna skola, efter hållen syn på stället, uti Konungens befallningshavandes tillståndsresolution bestämmas.

7) Syn hålles av kronobetjänt vart 3:dje år utan åbons betungande,

därvid bör utrönas, om åbon fullgjort de byggnads- och odlingsskyldigheter, vilka i tillståndsresolution blivit föreskrivna och om åbon befinnes hava utan skäl försummat sina åligganden, bör han icke allenast skiljas från besittningen, utan efter gångbart värde ersätta det i spannmål erhållna understödet.

8) Efter odlings- och byggnadsskyldigheternas fullgörande få nybyggena ikläda sig skattenatur och i sådan egenskap i jordeboken införas, varom Konungens befallningshavande underrättar kammarkollegium och numera även domänstyrelsen.

Enligt kungl. domänstyrelsens berättelse för år 1911 rörande skogsväsendet utgjorde arealen av de till kronohemman och nybyggen inom Norrbottens och Västerbottens län hörande utmarker:

	Skogsmark	Impediment	Summa
Norrbottens län	353,474	317,787	*671,261 hektar
Västerbottens län	28,253	17,602	45,855 »
Summa	381,727	335,389	717,116 hektar

II. Upplåtelser av skogstorp och odlingslägenheter inom de norrländska länen.

Genom kungl. brev den 29 maj 1891 medgavs, att å kronoparker i Norrbottens län befintliga, till skogstorp tjänliga lägenheter finge, där det för kronoparkens vård och bevakning funnes vara gagneligt, av domänstyrelsen på viss tid, ej överstigande 20 år, upplåtas till odling och bebyggande åt personer, som ägde god fräjd och vore fullt arbetsföra samt i övrigt funnos vara lämpliga.

Sedan den första upplåtelsetiden — vilken i allmänhet omfattade 15 à 20 år — gått tillända upplåtos torpen på förnyat arrende under 20 år emot viss årlig avgäld att utgöras medelst dagsverken å kronoparken. Vid 1904 års riksdag framlades en ny kungl. proposition rörande skogstorpen. De viktigaste ändringar, som häri föreslogos, voro, dels att upplåtelseerna skulle komma att gälla även Västerbottens län, dels att den årliga avgäld, som skulle utgå efter frihetsårens utgång skulle utgöras i penningar, dock med rätt för torparen, att, om han det önskade, i avräkning på avgälden få utföra dagsverken på kronoparken.

Resultaten av en av domänstyrelsen företagen undersökning av de i Norrbotten befintliga skogstorpen, vilkas antal vid sagda tid uppgick

* Därav inom Juckasjärvi revir, omfattande delar av Juckasjärvi och Gellivare socknar 390,779 hektar.

till omkring 440 stycken, hade visat, att torparna under den första tiden efter upplåtelsen i allmänhet haft svårt att reda sig och att de endast långsamt förmått framdriva odlingen på torpen, och att under sådant förhållande deras arbetsbiträde å kronoparkerna endast i mindre grad eller tillfälligt kunnat användas. I stort sett hade domänstyrelsen av det vunna resultatet icke kunnat erhålla annan uppfattning än att, när första upplåtelsestadiet genomgåts, torpen vore ägnade att för kronoparkernas vård och fredhållning bliva av stort gagn, på samma gång större utsikt då syntes förefinnas för torparna, att, om de vore arbetsföra och sparsamma, erhålla en betryggad om än anspråkslös bärkning. Å andra sidan framstode dock såsom uppenbart, att dessa mycket små jordbruk och deras ekonomiskt svagt situerade innehavare vore i behov av all den lindring och det stöd, som kunde medgivas dem.

Kungl. Maj:ts proposition godkändes av Riksdagen och de nya bestämmelserna utfärdades i kungl. kungörelsen den 27 maj 1904. Genom sagda kungörelse föreskrevs, att vidare upplåtelser jämlikt kungl. brevet den 29 maj 1891 icke vidare finge äga rum.

De nya bestämmelserna överensstämde i huvudsak med dem, som förut stadgats rörande upplåtelseerna i Norrbotten. Även här förutsattes att upplåtelseerna skulle vara för kronoparks vård och bevakning av gagn. I sistnämnda kungörelse finnes däremot intet stadgande infört om skyldighet för torparen att utöva tillsyn och verkställa arbete inom kronoparken, utan finge frågan härom ordnas genom fritt avtal. Den efter frihetsåren utgående avgälden skulle utgöras i penningar, dock med rätt för torparen att, om han så önskade, i avräkning på avgälden utgöra dagsverken å kronoparken.

Ifrågavarande avgäld har i allmänhet vid de förnyade upplåtelseerna av skogstorpen bestämts till 15 à 20 kronor årligen.

Förändringarna i 1904 års kungörelse hade till syfte att bereda torparen dels större frihet att ordna för sig, på sätt han funne fördelaktigast, dels en friare och mera tilltalande ställning inför den allmänna uppfattningen.

I promemoria den 30 augusti 1904 utfärdade domänstyrelsen föreskrifter för iakttagande vid tillämpning av nämnda kungörelse, därvid bl. a. föreskrevs, att till varje lägenhet, som i odlingsmark och tomtplats ej borde tilldelas större område än 3 à 5 hektar, skulle läggas erforderliga, i närheten belägna slättermyrar eller röjningsland.

Norrlandskommittén föreslog i sitt den 27 oktober 1904 avgivna underdåniga betänkande bland andra åtgärder till vidmakthållande och

stärkande av den jordbrukande befolkningen och utvecklande av jordbruket i Norrland och Dalarna jämväl upplåtande under vissa villkor av odlingslägenheter å kronoparker och oavvittrad mark. Såsom förutsättningar för dylika upplåtelser framhöll kommittén bl. a., att hinder icke mötte från skogsvårdens synpunkt, att odlingslägenheter i regel icke upplåtes annat än i närheten av odlad bygd eller kommunikationsled samt att statens verksamhet i förevarande avseende borde förestavas mindre av en önskan att få se odlingar uppstå på kronoparkerna än av en benägenhet att i möjligaste mån tillmötesgå den icke bofasta befolkningens behov av jord. Staten borde därför ej taga initiativ i saken, utan borde avvakta, att efterfrågan ägde rum. Den enskilde finge själv åt sig utse den plats, där han ville slå sig ned, och sedan ankomme på staten att pröva, om upplåtelse av den avsedda jorden kunde tillåtas eller ej. Kommittén föreslog först en försökstid av 15 år, under vilken lägenhetsinnehavarens rättigheter skulle vara mera begränsade och i allmänhet lika skogstornas.

Efter försökstidens utgång skulle lägenhet, som funnes hava blivit behörigen uppodlad, bebyggd och hävdad, tillika med ett område i skogsmark av den omfattning — växlande mellan 20 och 50 hektar — som stadgas i 3 § av en utav kommittén föreslagen lag avskiljas från kronoparken och till innehavaren upplåtas med sådan besittningsrätt, som tillkommer åbo å allmänt kronohemman.

Kommittén föreslog vidare, att om lägenheten icke vore belägen inom lappmarken den skulle åsättas ränta, motsvarande 2 % av den lägenheten tilldelade skogsmarkens värde, att årligen utgivas och att även lägenhet inom lappmarken skulle efter de 40 första åren åsättas dylik ränta. Lägenhet skulle dock ej kunna till skatte köpas.

Den 12 februari 1909 avgavs kungl. propositionen nr 43 om upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen, vilken proposition av Riksdagen bifölls med viss ändring i avseende å den föreslagna upplåtelsetiden, vilken bestämdes till 50 i stället för föreslagna 75 år, och utfärdades kungl. kungörelse den 18 juni 1909.

Genom sagda kungörelse förordnades, att å kronoparker inom Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län må på ansökan till mindre bemedlade eller obemedlade, som äga god fräjd och gjort sig kända för arbetsamhet och hederlig vandel samt äga förutsättningar för drivande av ett mindre jordbruk, av domänstyrelsen på arrende upplåtas sådana till odling och bebyggande

tjänliga lägenheter, som där kunna vara att tillgå, allt under förutsättning antingen att sådant för skogens vård och bevakning finnes vara gagneligt eller att den jord, vars upplåtande begäres, är belägen i närheten av odlad bygd eller kommunikationsled och hinder från skogsvårdens synpunkt ej möter.

För betryggande av att det med upplåtelser avsedda ändamålet skulle kunna vinnas föreskrevs, att innan jordområde upplättes till odlingslägenhet, visshet skulle inhämtas genom undersökning av i lantbruk kunnig person, att å området funnes tillräcklig för odling lämplig mark. Bland villkoren föreskrevs vidare, att 15 frihetsår skola åtnjutas och att lägenhetsinnehavaren skall vara skyldig att från och med det 16:de besittningsåret för lägenheten erlægga en årlig avgift, som bestämmes vid upplåtelsen och sättes till 3,6 för hundra av dels det kapitalvärde lägenheten anses äga ouppodlad och obebyggd med den rätt till byggnadsvirke, varom nedan förmåles, dels den odlingshjälp, som till lägenhetsinnehavaren skall utgå utav 750 kronor.

Enligt kungörelsen ålåg det alltså lägenhetsinnehavaren att från och med 16:de besittningsåret erlægga en årlig avgift, i ungefärligt medeltal uppgående till nedanstående belopp enligt följande exempel:

Lägenhetens markvärde i ouppodlat och obebyggt skick, 5 har à 10 kr.....	kr.	50: —
Värdet av till uppförande av lägenhetens åbyggnader erforderligt virke	»	450: —
Närvarande kapitalvärdet å för byggnadernas underhåll under upplåtelse tiden beräknat virke	»	160: —
Odlingshjälp	»	750: —
	Summa kr.	1,410: —

3,6 % ränta härå — 50,76 kronor eller avrundat 51 kronor.

I fråga om hittills upplåtna lägenheter har beloppet av de årliga avgifterna varierat mellan 40 och 60 kronor.

I punkt 15 av kungörelsen föreskrives, att lägenhetsinnehavaren skall äga rätt att av allmänna medel i odlingshjälp erhålla 750 kronor, varav utbetalas $\frac{1}{3}$, då lägenhetens uthusbyggnad är färdig och godkänd, $\frac{1}{3}$, då manbyggnaden är färdig och godkänd och $\frac{1}{3}$, då minst 1 hektar åker är bruten och försvarligt hävdad såsom åker.

I punkt 9 av kungörelsen föreskrives att lägenhetsinnehavare skall äga från kronans mark erhålla dels efter utsynning behövt virke till lägenhetens åbyggnader och nödiga hägnader samt gagnvirke till övrigt

husbehov, dels ock, efter anvisning erforderligt skogsfång till vedbrand.

I punkt 19 av kungörelsen bestämmes, att innehavare av skogstorp skall äga att efter frihetsårens utgång, därest han är berättigad till förnyad upplåtelse erhålla torpet på arrende under femtio år samt i övrigt i tillämpliga delar på de villkor som föreskrivits rörande ovannämnda odlingslägenheter.

På grund av vissa motioner vid 1912 års riksdag och skrivelse i anledning därav till Kungl. Maj:t den 7 maj 1912, har Kungl. Maj:t den 4 oktober 1912 anbefallt domänstyrelsen att vidtaga åtgärder i syfte att vederbörande skogstjänstemän skulle, i den mån deras tid därtill lämnade tillfälle, undersöka och, där så funnes lämpligt, kartlägga ej mindre sådana större sammanhängande, till odling dugliga områden å kronoparker och kronoöverloppsmarker i de sex nordligaste länen, som voro belägna i närheten av odlad bygd eller kommunikationsled, därvid områdena jämväl borde genom utstakning provisionellt fördelas i odlingslägenheter av lämplig storlek, allt under förutsättning att hinder från skogsvårdens synpunkt icke förefunnes för upplåtande av lägenheterna, än även sådana å berörda kronomarker belägna områden, vilka utan att vara belägna vid odlad bygd eller kommunikationsled, vore tjänliga till odling och vilkas upplåtande kunde anses vara gagneligt för skogens vård och bevakning. Vad sålunda föreskrivits skulle dock icke utgöra hinder för användande av dittills brukliga förfaringsätt vid upplåtande av odlingslägenheter.

Med anledning härav utfärdade domänstyrelsen den 22 november 1912 cirkulärskrivelse i detta hänseende till samtliga skogstjänstemän i de sex nordligaste länen.

Till 1913 års Riksdag avgav Kungl. Maj:t, enligt vad förut nämnts proposition nr 174 med förslag till ändringar i punkterna 8 och 19 av kungl. kungörelsen den 18 juni 1909, vilken proposition av Riksdagen bifölls. På grund härav har Kungl. Maj:t den 17 oktober 1913 utfärdat kungörelse angående ändrad lydelse av dessa punkter.

Enligt denna kungörelse skulle avgiften för odlingslägenhet enligt punkt 8 i kungörelsen uppgå till 3,6 % av dels det kapitalvärde, lägenheten ansåges äga vid tiden för upplåtelsen, vilket värde för ouppodlad och obebyggd lägenhet dock ej finge sättas högre än till 20 kronor för hektar, impedimenter oberäknade, dels ock den odlingshjälp, som komme att utgå till lägenhetsinnehavaren. I kapitalvärde skulle alltså ej inräknas värdet av det byggnadsvirke, som lägenhetsinnehavaren hade rätt att få utstämplat å kronopark.

Den avgäld, som enligt ett förut angivet exempel skulle uppgå till 51 kronor, skall jämlikt dessa bestämmelser nedsättas på följande sätt:
Lägenhetens markvärde i ouppodlat och obebyggt skick,

5 har à 10 kronor	kr. 50: —
odlingshjälp	» 750: —
	<hr/>
	Summa kr. 800: —

3,6 % ränta härå = 28,80 eller avrundat 29 kronor.

Enligt punkt 19 i kungl. redogörelsen den 18 juni 1909 skall skogstorpäre äga att efter frihetsårens utgång, därest han är berättigad till förnyad upplåtelse, erhålla torpet på arrende under 50 år.

Genom den förändrade lydelse sagda punkt erhållit uti kungl. kungörelsen den 17 oktober 1913 skall innehavaren av skogstorp, som väl hävdad detsamma, äga att vid utgången av löpande fardagsår erhålla torpet på arrende under 50 år, med rätt att tillgodonjuta enligt föregående upplåtelse möjligen återstående frihetsår.

På sätt förut nämnts hade skogstorparna jämlikt hittills gällande bestämmelser erhållit hjälp av statsmakterna dels med ett kontant bidrag av 500 kronor dels ock med kostnadsfritt byggnadsvirke.

Genom kungl. kungörelsen den 17 oktober 1913 har emellertid medgivits, att, därest innehavare av skogstorp erhållit torpet på arrende under 50 år, han skall äga rätt att av allmänna medel erhålla — utöver honom jämlikt äldre bestämmelser tillkommande statsbidrag å 500 kronor — ytterligare 250 kronor eller sålunda tillhoppa 750 kronor. Av sistnämnda belopp skall, i den mån detsamma icke redan uppburits, utbetalas $\frac{1}{3}$, då torpets uthusbyggnad är färdig och godkänd $\frac{1}{3}$, då manbyggnaden är färdig och godkänd, samt återstoden, då minst en hektar jord, som vid tiden för innehavarens tillträde varit ouppodlad, är bruten och försvarligt hävdad såsom åker.

Beträffande arrende, som i detta moment avses, skola i övrigt uti tillämpliga delar lända till efterrättelse de bestämmelser, som i denna kungörelse meddelats angående odlingslägenheter; ägande domänstyrelsen att i fråga om upplåtelsevillkoren föreskriva erforderliga jämkningar.

I samma dag utfärdad kungl. kungörelse har föreskrivits, att skogstorpäre, som fortfarande har kontrakt enligt äldre bestämmelser, skall, där han ej erhållit torpet på arrende (på 50 år) äga att av honom tillkommande statsbidrag å 500 kronor uppbära $\frac{1}{2}$, då uthusbyggnad är färdig och återstoden, då manbyggnaden är färdig.

Vid 1913 års riksdag väcktes ock en motion med hemställan att Riksdagen ville medgiva skogstorpare ytterligare förmåner i avseende å statsbidragets utbetalande jämlikt mom. 19 nämligen så, att av statsbidraget, 750 kronor, skulle i den mån detsamma icke redan uppburits utbetalas $\frac{2}{3}$, i den mån arbetet fortskrede, och återstoden, då torpets åbyggnader voro färdiga och godkända samt minst en hektar jord, som vid tiden för innehavarens tillträde varit ouppodlad, vore bruten och försvarligt hävdad såsom åker, och att innehavare av skogstorp, vilken ej erhållit torpet på arrende, skulle äga att av honom tillkommande statsbidrag å 500 kronor uppbära $\frac{2}{3}$ i den mån arbetet fortskrede, och återstoden, då torpets åbyggnader voro färdiga och godkända.

Riksdagen ansåg motionen behjärtansvärd men framhöll, att dessa förmåner borde utsträckas även till innehavare av odlingslägenheter samt anhöll hos Kungl. Maj:t om utarbetande av sådan ändring i gällande föreskrifter i fråga om ordningen för utbetalande av statsbidrag åt skogstorpare och lägenhetsinnehavare, att detsamma måtte åtminstone delvis kunna i mån av byggnads- och odlingsarbetets fortgång till vederbörande utbetalas oberoende därav, att varken uthus eller manbyggnad blivit färdig och godkänd eller föreskrivet odlingsarbete helt fullgjorts.

Domänstyrelsen har ock genom nådig remiss den 17 oktober 1913 anmodats uppgöra och inkomma med förslag till av Riksdagen sålunda ifrågasatt ändring.

Av nedanstående sammanställning över skogstorp och odlingslägenheter vid 1912 års utgång framgår, att sammanlagda antalet skogstorp vid sagda tid utgjorde 843
och sammanlagda antalet odlingslägenheter..... 341
eller tillhopa 1,184 st.

Fördelade på de skilda länen utgjorde de:

I Norrbottens län:	skogstorp	453	
	odlingslägenheter	85	538
I Västerbottens län:	skogstorp	390	
	odlingslägenheter	238	628
I Västernorrlands län:	odlingslägenheter		7
I Gävleborgs län:	»		1
I Kopparbergs län:	»		10
	Summa		<u>1,184 st.</u>

Därjämte förekommer en fjärde form för upplåtelse av nybygge med full äganderätt efter en försökstid av 14 år å vissa delar av Alträsk och Svanå kronoparker samt f. d. Selets stockfångstskog i Norrbottens län enligt Riksdagens skrivelse den 24 maj 1909, en form för upplåtelse, som dock är av mindre omfattning.

Motiv.

Då nu den s. k. nybyggesupplåtelsen, innebärande äganderätt till marken, vilken ordning för upplåtelse enligt avvittringsstadgan den 30 maj 1873 endast får äga rum i sammanhang med den allmänna avvittringen, faktiskt upphört därigenom, att avvittring numera övergått större delen av Norrland, och då, såsom av det ovan sagda framgår, upplåtelse av mark till kronatorp blivit i huvudsakliga delar likställd med upplåtelse av odlingslägenhet, kvarstår den sistnämnda ordningen såsom den huvudsakligen numera ensamt tillämpade för upplåtelse av mark till odling och bebyggande i Norrland. Denna upplåtelse innebär, såsom av det förut sagda framgår, arrenderätt till kronan tillhörig mark under 50 år. Det har emellertid visat sig, att angivna sätt att komma i besittning av jord för skapande av hem icke vunnit i det hela taget någon större anslutning från befolkningens sida eller åtminstone icke ensamt kunnat fylla måttet av föreliggande behov. Besittaren å en dylik odlingslägenhet torde hava den känsla att, då resultatet av allt arbete han utför och alla kostnader han nedlägger å lägenheten dock till sist bliver statens egendom, han kommer att sakna det verkligt levande intresset för sin uppgift. Man må ju nämligen taga i beaktande, att uppodling av jord och bebyggande i dessa trakter äro förenade med så oändligt mycket mera möda och kostnad än i sydligare orter av vårt land. Dock finnas i dessa trakter stora skaror ungdom, uppväxta i jordbrukarehem, vilka icke skulle önska något högre än att möjlighet bereddes att under för dem tilltalande och betryggande former skapa egna hem, i stället för att de nu lockas antingen att emigrera till främmande land eller till städernas industrier med dess högre förtjänster än vad jordbruket kan lämna. Att i förevarande hänseende kunna åstadkomma rättelse och skapa en ordning för upplåtelse av mark, som bleve för Norrlands befolkning tilltalande och vunne anslutning, synes undertecknade vara en synnerligen behjärtansvärd sak, jämväl om det skulle ske med större uppoffring från statens sida än vad hittills vore fallet. Därigenom skulle tusentals söner av landsbygdens befolkning i Norrland kunna bevaras åt jordens odling och där skapa egna hem. Därvid bör ock efter undertecknads mening

den nya ordning för upplåtelse av jord, som skulle söka vinnas, medföra verklig äganderätt till den upplåtna jorden. Det torde nämligen vara så, att lantbrukaren i allmänhet eftertraktar sådan rätt till den jord, å vilken han skall nedlägga varaktigt arbete. Skall han särskilt under ett hårt klimat och kort jordbrukstid med iver ägna sig åt lantushållningen vill han hava den trygghet och fördel, som äganderätten medförer.

Vid beaktande av de möjligheter, som i förevarande hänseenden föreligga, framtråda *två uppslag*, som synas undertecknade synnerligen beaktansvärda, nämligen *upplåtande till kolonisation av dels under enskildas disposition varande så kallade ströängar, och dels kronan omedelbart tillhöriga myrmarker eller andra marker, lämpade för odling*, där de senare äro belägna i större sammanhängande områden, så att upplåtelse kan ske till ett flertal bebyggare å samma område. Man bör nämligen söka ordna så, att dylika egnahemsområden icke bliva liggande enstaka, utan såvitt möjligt sammanföras i byar, enär svårigheter för såväl lägenhetsinnehavaren som kommunala myndigheter härav föranledas med hänsyn till vägar, barns skolgång med mera.

Innan vi vidare utveckla vår tanke om upplåtelse till kolonisation av under enskildas disposition varande så kallade ströängar, vilja vi något redogöra för dessa ängars ställning med avseende å äganderätten till dem och därmed sammanhängande förhållanden.

Inom Kopparbergs län och de norrländska länen finnes ett stort antal å kronans mark belägna delvis starrbeväxta myrar, vilka vid nybyggesanläggning till större eller mindre delar insynats till slätterlägenheter, och därefter, även om de vid avvitrning eller storskifte kommit att omslutas av mark, som bibehållits i kronans ägo, tilldelats hemman och nybyggen, utan att genom bestämda rålinjer skiljas från kronans omkringliggande mark.

De enskildas fria dispositionsrätt till dessa ängslägenheter är olika.

Inom Dalarna är den i regeln inskränkt till viss tid, varefter kronan äger inlösa dem efter värdering eller på annat sätt.

Sälunda har Kungl. Maj:t exempelvis genom nådigt brev den 3 september 1885 bestämt, att å Älvdalens kronopark belägen myrmark, som disponerats av enskilda, finge bibehållas i orubbad besittning under 20 år, men därefter av kronan lösas efter »mätismanna ordom».

I fråga om Norrbottens och Västerbottens län, varest det vida övervägande antalet sådana ängar finnas, är den enskildes rätt till ängarna reglerad genom bestämmelser i särskilda nådiga brev, såsom nådiga brevet till lantmäteristyrelsen den 12 juli 1878 angående de å kronoparker

*Redogörelse
ang. ströängar.*

inom Arvidsjauras socken belägna hemman och nybyggen tillhöriga ängar, nådiga brevet till samma styrelse den 20 juni 1879 angående de å kronoparker i Västerbottens läns lappmarker belägna hemman och nybyggen tillhöriga ängar, i vilka nådiga brev Kungl. Maj:t förklarar, att de flera eller färre inom kronoparks område belägna ängslägenheter; vilka tillhörde hemman eller nybyggen måtte, utan att från kronoparken genom uppdragna rågångar skiljas, bliva, innan de kunna mot annan mark utbytas, tills vidare under hemmanet eller nybygget bibehållna, varjämte Kungl. Maj:t medgivet, att det virke, som till behöfliga hässjor och hölador vid dessa ängslägenheter åtginge, finge tillsvidare efter anvisning av revirförvaltaren från kronoparken hämtas. Ifrågavarande ängslägenheter, vilka bilda enklaver inom kronoparkerna, omfatta i regeln ej större sammanhängande myrtrakter, utan allenast spridda starrbevuxna delar av moss- och myrmarker.

Den 27 augusti 1908 skrev kungl. domänstyrelsen till Kungl. Maj:t och framhöll önskvärdheten, att dessa ängar kunde få återförvärfvas till kronan genom köp.

Genom kungl. brev den 11 juni 1909 meddelade Kungl. Maj:t, efter därom till Riksdagen avlåten och av denna bifallen proposition, att köpeskillingarna för vissa kronoegendomar, som under åren 1910—1912 försålles, finge användas även till inlösen av ströängar i Norrland och Dalarna. Några inköp av sådana ängar inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker hava visserligen icke sedan dess kommit till stånd, men skilda framställningar hava inkommit från en del hemmansägare, i bl. a. Stensele socken, om att kronan ville inköpa till deras hemman hörande på kronoparker belägna ströängar; i anledning varav domänstyrelsen uppdragit åt vederbörande revirpersonal att i samband med övriga tjänsteförrättningar i sådana fall, där ett inlösande av dylika ängar funnes vara önskvärt med hänsyn till upplåtelser av odlingslägenheter eller till utförande av dikning över kronan tillhöriga sumpmarker, varav ängarna berördes, söka träffa skriftliga överenskommelser om ett förvärv till skäligt pris för kronans räkning av dylika ängar och sedan med dessa överenskommelser inkomma till domänstyrelsen.

Den ungefärliga arealen av befintliga ströängar i den mån dessa år 1905 kunnat av vederbörande jägmästare angivas, utvisas av härvid såsom bilaga fogade tablå.

Motiv.

Av denna utredning framgår, *dels* att en reglering av ströängarna måste anses vara ur flera synpunkter synnerligen önskvärd, *dels* ock att

de nuvarande innehavarna *icke* torde kunna frånhändas rätten till ängarna, utan att ersättning därför lämnas. — Det lärer ock vara uppenbart, att en del av dessa ängar böra i skogsvårdens intresse återförvärfvas till kronan, vadan uppodling och bebyggande av *sådana* ängar *icke* synes vara tillrådligt, men att åter en annan del dylika ängar väl skulle lämpa sig till jordbrukslägenheter. Att kronan skulle genom inlösen eller ägoutbyte förvärva ängar av det senare slaget för att därefter genom upplåtelse till enskilda eller sammanläggning med redan upplåtna odlingslägenheter främja deras bebyggande torde i regel bliva ekonomiskt ofördelaktigt och understundom innefatta en onödig omgång. Det synes därför vara förtjänt av överbägande, om det *icke* må kunna medgivas den nuvarande ägaren av ett hemman, till vilken en ströäng av senast antydda beskaffenhet hör, rätt och befogenhet att själv till annan upplåta ängen till odling och bebyggande och i sammanhang därmed få den från hemmanet avsöndrad såsom en självständig lägenhet, som finge med full äganderätt av bebyggaren besittas. Kunde därjämte kronan genom lämpligt anslag av skog i form av dels viss utsyningsrätt i ungefärligen samma omfattning, som för odlingslägenhet är stadgat, och dels betesrätt å angränsande skogsmark, främja bebyggandet, så lider intet tvivel om att genom ett dylikt tillvägagångssätt goda och begärliga egnahem skulle skapas, och kolonisationen med minsta uppoffring för kronan kraftigt understödjas i en riktning, som vore för befolkningen tilltalande och eftersträvad. Särskilt synes det ligga nära till hands, att söner till ägare av ströängar bereddes möjlighet att å dessa skapa för sig egna hem. Den möjligheten åter, att säljaren av en ströäng komme att skörda alltför stor ekonomisk vinst genom kronans eventuella tillskott av rätt till skogsfångst och bete, kunde förebyggas genom någon kronans prövning av försäljningen.

Beträffande den andra ovan antydda ordningen för upplåtelse av mark till egnahem å under kronans omedelbara disposition befintliga större sammanhängande myr- eller andra odlingsbara marker, bör genom statens försorg undersökning och utredning verkställas, varest å kronoparken inom olika kommuner lämpliga områden må kunna avsättas, för att å dem upplåta egna hem med äganderätt och samma rätt till skogsfångst och bete, som ovan antytts beträffande ströängarne.

Med återopande av det ovan anförda, få vi härmed hemställa,

att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att *Kungl. Maj:t* tücktes låta undersöka och utreda,

*dels om och på vilka villkor det må kunna med-
givas ej mindre ägare av hemman, till vilket hör strö-
äng av beskaffenhet att, utan förfång för skogsvården,
kunna lämpligen upplåtas till uppodling och bebyg-
gande, rätt att med full äganderätt och såsom själv-
ständig lägenhet från hemmanet avsondra samma strö-
äng än även köpare av dylik ströäng rätt att å kronans
närbelägna mark erhålla såväl behövt virke till lä-
genhetens åbyggnader, underhåll och vedbrand som
bete för kreatur,*

*och dels inom vilka kommuner i Norrland må
finnas kronan tillhöriga större, sammanhängande od-
lingsbara marker, att därå på billiga, lämpliga och
betryggande villkor upplåta med full äganderätt om-
råden, lämpade för egna hem, med den rätt till skogs-
fångst och bete, som ovan antytts beträffande upp-
låtelse av ströäng,*

*ävensom för Riksdagen framlägga de förslag,
vartill en dylik utredning kan föranleda.*

Stockholm den 26 januari 1914.

<i>Hans Andersson</i>	<i>P. Nilsson</i>	<i>Arvid Lindman</i>
<i>Albert Petersson</i>	<i>Joh. G. Svensson</i>	<i>E. O. Magnusson</i>
<i>M. N. Johansson</i>	<i>Edvard Lithander</i>	<i>E. v. Hofsten</i>
<i>Conrad Vahlquist</i>	<i>K. Beckman</i>	<i>Rosarus Andersson</i>
<i>P. M. Olsson</i>	<i>C. J. Öberg</i>	<i>Joh. Zelahn</i>
<i>Herman Andersson</i>	<i>J. Nydal</i>	<i>O. H. Svensson</i>
<i>Edv. Andersson</i>	<i>Carl Lorentzon</i>	<i>F. O. Mörtsell</i>
<i>Malte Sommelius</i>	<i>A. R. Rosenquist</i>	<i>J. M. Johansson</i>
<i>V. Ekerot</i>	<i>J. F. Nyström</i>	<i>A. P. Gustafsson</i>
<i>Emil Bengtsson</i>	<i>Anders Olsson</i>	<i>Jöns Jönsson</i>
<i>O. Alfr. Berg</i>	<i>E. Räf</i>	<i>Axel Lundblad</i>
<i>J. P. Jespersion</i>	<i>L. E. Gustafsson</i>	<i>Otto Holmdahl</i>
<i>Vilh. Lundström</i>	<i>Harald Lemke</i>	<i>John Jönsson</i>
<i>Wilh. Hellberg</i>	<i>E. Indebetou</i>	<i>Sam. Söderberg</i>
		<i>John Erlansson</i>

Ungefärlig arealuppgift å av enskilda disponerade ströängar å kronans marker inom vissa revir år 1905 (i hektar).

	Kronoparker.	Kronoöverloppsmarker.
<i>Luleå distrikt.</i>		
Torneå revir	3,193.53	
Tärendö »	132.68	
Jockmocks revir.....	3,508.78	
Storbackens »	733.50	
Pärlälvens »	36.25	
	<u>7,604.74</u>	
<i>Skellefteå distrikt.</i>		
Vargiså revir	1,452.46	
Malmesjaur's revir	1,758.28	
Övre Byske »	2,451.24	
Arvidsjaur »	4,284.48	
Norsjö »	4,244.42	
Burträsk's »	95.51	
	<u>14,286.39</u>	
<i>Umeå distrikt.</i>		
Hällnäs skola	348.46	
Norra Lycksele revir.....	3,849.63	92.68
Östra »	2,745.60	172.48
Åsele »	2,501.27	
Sorsele »	7,365.77	6,000.00
Stensele »	4,275.79	
Vilhelmina »	5,035.55	
Fredrika »	1,724.05	73.52
Bjurholms »	2.10	
Anundsjö »	91.41	
	<u>27,939.63</u>	<u>6,538.68</u>
		<u>27,939.63</u>
		34,478.21
<i>Mellersta Norrlands distrikt.</i>		
Täsjö revir	2,210.18	
Luleå	7,604.74	
Skellefteå	14,286.39	
Umeå	34,478.21	
Mellersta Norrlands	<u>2,210.18</u>	
	<u>58,579.52</u>	